

QUAN HỆ ĐỐI TÁC CHIẾN LƯỢC ASEAN - EU VÀ NHỮNG ĐÓNG GÓP CỦA VIỆT NAM

★ PGS, TS THÁI VĂN LONG

Viện Quan hệ quốc tế,

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

● **Tóm tắt:** Tháng 12-2020, ASEAN và EU đã nâng tầm quan hệ lên đối tác chiến lược, hướng trọng tâm vào phục hồi kinh tế - xã hội sau đại dịch Covid-19; tăng cường và củng cố hơn nữa dòng chảy thương mại, đầu tư hai chiều; thúc đẩy phát triển bền vững, giải quyết thách thức toàn cầu về biến đổi khí hậu; tăng cường hợp tác trong lĩnh vực an ninh; tăng cường chủ nghĩa đa phương dựa trên luật pháp quốc tế. Việt Nam coi trọng và có những đóng góp tích cực cho quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU như: xây dựng lòng tin, hiểu biết, trách nhiệm trong kiến tạo, gìn giữ môi trường hòa bình; đóng góp tích cực vào những nỗ lực của cộng đồng quốc tế trong hoạt động nhân đạo hay ứng phó với các thách thức toàn cầu.

● **Từ khóa:** quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU; Việt Nam.

Năm 2022 đánh dấu 45 năm thiết lập quan hệ đối tác đối thoại giữa Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) và Liên minh châu Âu (EU).

Căn cứ vào các giá trị và lợi ích chung về một trật tự quốc tế dựa trên luật lệ, hai tổ chức khu vực thành công nhất thế giới này đã nâng tầm quan hệ lên đối tác chiến lược vào tháng 12-2020. Hợp tác giữa ASEAN và EU ngày càng toàn diện, năng động, cùng nhau cam kết tăng cường phối hợp và hợp tác đa phương, thúc đẩy thương mại tự do, công bằng, đóng góp tích cực vào hòa bình, ổn định và thịnh vượng của hai khu vực.

Đại dịch Covid-19 về cơ bản đã được kiểm soát, xung đột quân sự Nga - Ucraina chưa có tín hiệu chấm dứt, sự chuyển hướng chiến lược của các nước lớn đang tạo nên những chuyển đổi to lớn đối với cục diện thế giới, khu vực, trong đó có ASEAN và EU.

Trong bối cảnh đó, Việt Nam đã, đang coi trọng và sẽ đóng góp tích cực cho quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU.

1. Quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU

Ngày 1-12-2020, tại Hội nghị hàng năm giữa Bộ trưởng Bộ Ngoại giao các nước EU và ASEAN, các nước đã quyết định nâng cấp quan hệ giữa hai tổ chức khu vực lên quan hệ đối tác chiến

lược. Đây là một tín hiệu rõ ràng của châu Âu và Đông Nam Á cho chủ nghĩa đa phương. Như vậy, 37 quốc gia với 1,1 tỷ người sẽ kết nối với nhau chặt chẽ hơn.

EU và ASEAN tạo ra 23% GDP toàn cầu⁽¹⁾. Hai tổ chức khu vực ASEAN và EU là hai đối tác tự nhiên với nhiều mối quan tâm và nguyên tắc chung. Quan hệ EU - ASEAN ủng hộ nỗ lực chung cho chủ nghĩa đa phương, cho nhận thức chung đối với tự do thương mại và một trật tự dựa trên luật lệ, cũng như nỗ lực chung bảo vệ khí hậu.

Quan hệ hợp tác trong gần 50 năm qua đã kết nối EU và ASEAN và nay quan hệ này có được một tầm vóc chiến lược mới. Đồng thời, ASEAN - một khu vực phát triển rất năng động với dân số trẻ, còn là một đối tác thương mại quan trọng của EU.

Năm 2019 và 2020, EU đã ký kết thành công hiệp định thương mại tự do với Xingapo và Việt Nam. Mục tiêu chung là một hiệp định thương mại tự do giữa EU và ASEAN, đó sẽ là hiệp định thương mại tự do liên khu vực đầu tiên trên thế giới. Về địa lý và chính trị, khu vực ASEAN nằm giữa "trái tim" Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương. Khu vực này ngày càng trở thành một trọng tâm mới của toàn cầu.

Quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU hướng vào các vấn đề khu vực là:

Một là, nhu cầu phục hồi kinh tế - xã hội mạnh mẽ sau đại dịch Covid-19 sẽ cho phép cả ASEAN và EU "xây dựng trở lại tốt hơn", xanh hơn với cách thức bền vững, bao trùm và linh hoạt hơn, thông qua hỗ trợ của "Khuôn khổ Phục hồi Toàn diện ASEAN" và "Cơ chế kháng cự và Phục hồi EU" tại Liên minh châu Âu.

Hai là, tầm quan trọng chiến lược của quan hệ đối tác kinh tế và ghi nhận những nỗ lực nhằm tăng cường, củng cố hơn nữa dòng chảy thương

mại và đầu tư hai chiều giữa ASEAN và EU, có thể hỗ trợ quá trình phục hồi toàn diện của hai khu vực, đặc biệt đối với các doanh nghiệp siêu nhỏ, nhỏ và vừa.

Ba là, khẳng định tầm quan trọng và cam kết đối với Chương trình nghị sự 2030 và các Mục tiêu phát triển bền vững cũng như Thỏa thuận Paris trong khuôn khổ Công ước khung Liên hợp quốc về biến đổi khí hậu (UNFCCC), nhằm thúc đẩy phát triển bền vững và giải quyết các thách thức toàn cầu về biến đổi khí hậu, mất đa dạng sinh học, bảo vệ môi trường, thông qua các cơ chế đối thoại ASEAN - EU có liên quan.

Bốn là, nhấn mạnh tầm quan trọng của việc tăng cường hợp tác trong lĩnh vực an ninh mạng, tái khẳng định Tuyên bố ASEAN - EU về Hợp tác An ninh mạng được thông qua vào năm 2019.

Năm là, hoan nghênh sự tham gia ngày càng tăng giữa ASEAN và EU trong một loạt các vấn đề liên quan đến an ninh và quốc phòng, bao gồm sự tham gia tích cực của EU với tư cách là đồng chủ tịch của hai luồng chuyên đề, về an ninh hàng hải cũng như chống khủng bố và tội phạm xuyên quốc gia (CTTC), trong khuôn khổ Diễn đàn Khu vực ASEAN.

Sáu là, tái khẳng định cam kết đối với chủ nghĩa khu vực và chủ nghĩa đa phương dựa trên luật lệ; tôn trọng và thúc đẩy luật pháp quốc tế và các tiêu chuẩn và chuẩn mực đã được thống nhất quốc tế, phù hợp với Hiến chương Liên hợp quốc.

Cả ASEAN và EU đều bày tỏ hy vọng trên cơ sở quan hệ đối tác chiến lược, hợp tác giữa hai bên trong thời gian tới sẽ thu được những kết quả thực chất, vì lợi ích chung của cả hai khu vực.

2. Ý nghĩa của quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU

Việc hai tổ chức khu vực thành công nhất thế giới ASEAN và EU nâng cấp quan hệ lên đối tác

chiến lược có ý nghĩa rất quan trọng trong việc phát triển quan hệ giữa ASEAN và EU. Cụ thể:

Thứ nhất, nâng cao nhận thức chung của các nước thành viên về tầm quan trọng, nội hàm và các bước đi của quan hệ đối tác chiến lược

Quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU có thể được coi là sự hợp nhất của một loạt các thỏa thuận hợp tác và các mục tiêu chung hiện nay, bao gồm: hợp tác kinh tế và sự hỗ trợ liên tục của EU đối với hội nhập ASEAN cùng sự hợp tác về các vấn đề như ứng phó với Covid-19; biến đổi khí hậu và tăng trưởng xanh; phát triển bền vững và kết nối; hợp tác hàng hải và an ninh mạng.

Trong nhiều thập kỷ, quan hệ ASEAN - EU biểu hiện như quan hệ của nhà tài trợ và người nhận, hiện nay đã thay đổi với sự hợp tác kinh tế ngày càng sâu rộng, tạo cơ sở cho sự hợp tác đa dạng hơn. Quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU hiện tương đối bình đẳng, cùng làm việc, hỗ trợ hội nhập khu vực (như Hệ thống Quá cảnh Hải quan ASEAN và một loạt các gói hỗ trợ hội nhập của EU, mới nhất là Chương trình Hỗ trợ Hội nhập khu vực ASEAN (ARISE Plus).

Thứ hai, là động lực cho sự hợp tác cấp cao giữa hai khu vực, vượt qua các quan hệ đối tác chiến lược riêng lẻ giữa EU với từng quốc gia Đông Nam Á

Quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU nâng tầm mối quan hệ và cam kết hai bên tại các cuộc gặp cấp cao - thành tố chính của quan hệ. Thí dụ: tại Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao (PMC) ASEAN - EU tháng 8-2021 (bằng hình thức trực tuyến), hai bên ủng hộ các nỗ lực nối lại đàm phán hướng tới Bộ Quy tắc ứng xử ở Biển Đông (COC) hiệu lực, hiệu quả, phù hợp với luật pháp quốc tế và Công ước Liên hợp quốc về Luật biển UNCLOS 1982. EU khẳng định ủng hộ nỗ lực của ASEAN về Mianma, hoan nghênh Đồng thuận 5 điểm tại Hội nghị Lãnh đạo ASEAN tháng 4-2021⁽²⁾.

Ngoài ra, EU kêu gọi công nhận nhiều hơn ảnh hưởng và vị thế của mình ở châu Á - Thái Bình Dương; thường xuyên tìm cách duy trì vai trò trong các tranh luận về tương lai của ASEAN và rộng hơn là trong cấu trúc an ninh châu Á - Thái Bình Dương. EU mong muốn trở thành thành viên của ASEAN trong một hội nghị cấp cao của ASEAN dẫn dắt như Hội nghị cấp cao Đông Á. EU đang tìm kiếm một vai trò an ninh ở châu Á - Thái Bình Dương và quan hệ đối tác chiến lược với ASEAN có thể là khuôn khổ cho việc mở rộng cả vai trò và tác động của EU trong khu vực.

Thứ ba, hợp nhất các mối quan hệ liên khu vực, đồng thời thúc đẩy quản trị khu vực phù hợp

Cho đến nay, mối quan hệ đối tác chiến lược này không dừng ở hợp tác phát triển và hỗ trợ kinh tế mà đã mở rộng sang các lĩnh vực khác như chính trị - an ninh. Trong các cuộc gặp Thứ trưởng Ngoại giao ASEAN - EU thường niên gần đây, trao đổi về tình hình quốc tế và khu vực, các nước ASEAN và EU đều nhất trí cần bảo đảm một môi trường hòa bình, an ninh và ổn định trong khu vực, tạo thuận lợi cho các nước tập trung ứng phó đại dịch Covid-19. Tại các phiên bàn thảo về Biển Đông, lập trường của EU rõ nét hơn, điều này giúp tăng cường vai trò an ninh của EU trong khu vực thay vì chỉ là tác nhân thương mại, đồng thời thúc đẩy quản trị khu vực phù hợp.

Mặc dù không phải là các cường quốc an ninh lớn nhưng EU và ASEAN vẫn có thể tìm được con đường hiệu quả trong quan hệ đối tác chiến lược, đạt được thống nhất về các vấn đề an ninh phi truyền thống, như Covid-19 hay các sáng kiến chống khủng bố, hỗ trợ nhân đạo, nước và an toàn thực phẩm, quản lý thiên tai.

Ngoài ra, quan hệ đối tác chiến lược còn định hình cấu trúc khu vực rộng mở, minh bạch, bao trùm và dựa trên luật lệ, với các cơ chế do ASEAN

chủ trì là nền tảng, đóng góp duy trì hòa bình, an ninh, ổn định và thượng tôn pháp luật ở khu vực, một cấu trúc có sự tham gia của các đối tác khác ngoài ASEAN và EU. Mối quan hệ này củng cố chiến lược rộng lớn hơn của ASEAN với các đối tác bên ngoài như: Mỹ, Trung Quốc, Nga, Nhật Bản, Ấn Độ, Hàn Quốc, Ôxtrâyliya và Niu Dilân. Đối tác đối thoại duy nhất chưa có tư cách này là Canada⁽⁴⁾.

3. Những đóng góp của Việt Nam

Ngày 1-12-2020, tại Hội nghị trực tuyến Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN - EU lần thứ 23, Phó Thủ tướng, Bộ trưởng Ngoại giao Phạm Bình Minh, đại diện cho Việt Nam trong vai trò Chủ tịch ASEAN đã tuyên bố: “Việt Nam ủng hộ chính thức nâng cấp quan hệ ASEAN - EU lên đối tác chiến lược”⁽⁴⁾. Tại cuộc họp thường niên cấp Thứ trưởng Ngoại giao ASEAN - EU (tháng 9-2021), Thứ trưởng Nguyễn Quốc Dũng nhấn mạnh: “Việt Nam coi trọng và sẽ đóng góp tích cực cho quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU”⁽⁵⁾.

Từ tháng 12-2020 đến nay, hợp tác giữa ASEAN và EU với cấp độ đối tác chiến lược đã phát triển ngày càng toàn diện, năng động, đóng góp tích cực vào hòa bình, ổn định và thịnh vượng của hai khu vực.

Với vai trò là một thành viên nòng cốt trong ASEAN, Việt Nam đã và đang đóng góp tích cực, có trách nhiệm trong việc hiện thực hóa mối quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU, hướng tới hòa bình, ổn định, an ninh, thịnh vượng tại mỗi khu vực và chung toàn thế giới. Những đóng góp đó là:

Một là, Việt Nam đóng góp vào nội dung các hội nghị thường niên, Hội nghị cấp cao ASEAN - EU với những đánh giá, nhận định về tình hình thế giới và khu vực, phân tích các cơ hội cũng như các thách thức cấp bách mà các nước cần

tập trung giải quyết, đề ra sáng kiến, cùng tìm kiếm giải pháp cho các khó khăn, thách thức chung, củng cố lòng tin để tạo dựng nền tảng vững chắc cho tương lai.

Tại các hội nghị này, Việt Nam luôn gửi thông điệp mạnh mẽ là đối tác tin cậy và thành viên tích cực, có trách nhiệm trong cộng đồng quốc tế, sẵn sàng cùng chung tay với các nước để thảo luận, tìm ra hướng giải quyết đối với các thách thức cấp bách, mang tính toàn cầu, đóng góp cho hòa bình, ổn định và phát triển ở khu vực và trên thế giới. Điều này cũng thể hiện đường lối đối ngoại của Đảng, tiếp tục đẩy mạnh và nâng cao hiệu quả công tác đối ngoại và hội nhập quốc tế, đẩy mạnh và nâng tầm đối ngoại đa phương.

Hai là, trong bối cảnh thế giới và khu vực đang có khủng hoảng, chia rẽ và nhiều biến động, trong khuôn khổ đối tác chiến lược ASEAN - EU, Việt Nam luôn thể hiện nhất quán đường lối đối ngoại hòa bình. Lịch sử dân tộc Việt Nam cũng cho thấy rõ truyền thống của dân tộc ta là “đem đại nghĩa để thắng hung tàn, lấy chí nhân để thay cường bạo”. Hòa bình luôn là phương pháp được Việt Nam ưu tiên hàng đầu.

Cùng với các nước ASEAN, Việt Nam nỗ lực tăng cường vai trò trung tâm của khối trong duy trì hòa bình, an ninh và thịnh vượng tại Đông Nam Á cũng như châu Á - Thái Bình Dương. Việt Nam chủ động tham gia và phát huy vai trò tại các cơ chế đa phương, nhất là ASEAN, Liên hợp quốc, các cơ chế hợp tác khu vực, liên khu vực và Tiểu vùng Mê Kông, phù hợp với yêu cầu, khả năng và điều kiện cụ thể..., qua đó thể hiện hình ảnh một Việt Nam trách nhiệm, đề cao luật pháp quốc tế, nỗ lực xây dựng đồng thuận, tìm kiếm giải pháp thỏa đáng cho các tranh chấp, xung đột...

Ba là, cùng các nước ASEAN và EU, Việt Nam đã tham gia đóng góp tích cực cho nỗ lực của cộng đồng quốc tế ứng phó các thách thức toàn

câu, đóng góp cho các hoạt động nhân đạo. Năm 2021, Việt Nam đóng góp 1 triệu USD cho Chương trình COVAX, thể hiện tình đoàn kết quốc tế và trách nhiệm của Việt Nam trong nỗ lực phòng, chống đại dịch Covid-19. Thủ tướng Phạm Minh Chính đã công bố hỗ trợ nhân đạo 500.000 USD cho Ucraina thông qua các tổ chức quốc tế⁽⁶⁾.

Liên quan đến việc giải quyết các tranh chấp ở Biển Đông, Việt Nam luôn cùng các nước ASEAN và EU chia sẻ lợi ích cùng trách nhiệm duy trì hòa bình, ổn định, an ninh, an toàn hàng hải trên Biển Đông, tuyến hàng hải huyết mạch của thế giới. Việt Nam nhấn mạnh tầm quan trọng của xây dựng lòng tin và tin cậy lẫn nhau, kiềm chế, không tiến hành các hoạt động làm phức tạp thêm tình hình, gia tăng tranh chấp hay gây hại đối với môi trường biển, giải quyết hòa bình các tranh chấp phù hợp với luật pháp quốc tế, bao gồm UNCLOS 1982. ASEAN đang tích cực phối hợp sớm hoàn tất bộ Quy tắc ứng xử COC hiệu lực, hiệu quả, phù hợp với luật pháp quốc tế và UNCLOS 1982.

Với mong muốn cùng các nước trong ASEAN và EU xây dựng môi trường hòa bình, ổn định ở châu Á - Thái Bình Dương và trên thế giới, trong khuôn khổ đối tác chiến lược ASEAN - EU, Việt Nam thực hiện đường lối đối ngoại độc lập, tự chủ, đa dạng hóa, đa phương hóa quan hệ, chủ động và tích cực hội nhập quốc tế, đẩy mạnh chủ nghĩa đa phương. Việt Nam tiếp tục là bạn, là đối tác tin cậy với các nước trên thế giới, là thành viên tích cực và trách nhiệm của cộng đồng quốc tế. Việt Nam cũng đã đưa ra cam kết ở mức rất cao tại Hội nghị COP26 nhằm chia sẻ trách nhiệm hướng tới phát triển xanh, bền vững. Trong bối cảnh thế giới đối mặt với thách thức an ninh lương thực do biến đổi khí hậu, xung đột Nga - Ucraina cùng nhiều vấn đề khác,

Việt Nam cam kết tiếp tục duy trì, đẩy mạnh các hoạt động xuất khẩu nông sản và lương thực.

Hiện nay, cả ASEAN và EU cần tăng cường trách nhiệm gìn giữ và kiến tạo môi trường hòa bình, ổn định cho phát triển và thịnh vượng trên cơ sở mẫu số chung là hợp tác, hiểu biết, lòng tin và trách nhiệm. Trong bối cảnh khu vực và quốc tế đang phải tập trung nguồn lực để xử lý các vấn đề cấp bách chưa có tiền lệ, thì trên hết và trước hết, các nước cần đóng góp có trách nhiệm đối với các vấn đề này; cần tôn trọng lẫn nhau, hợp tác bình đẳng và cùng có lợi. Là một đất nước từng trải qua nhiều cuộc chiến tranh, người dân Việt Nam hiểu rất rõ giá trị của hòa bình. Việt Nam đã và đang nỗ lực hết mình cùng cộng đồng quốc tế phấn đấu vì hòa bình, ổn định, thịnh vượng và phát triển của mỗi quốc gia, của châu lục và thế giới □

Ngày nhận: 11-6-2022; Ngày bình duyệt: 15-6-2022; Ngày duyệt đăng: 15-7-2022.

(1) *Tăng cường quan hệ EU- ASEAN: EU và ASEAN thiết lập quan hệ Đối tác chiến lược*, <https://vietnam.diplo.de/vn-vi/aktuelles/eu-asean-meeting/2422510>

(2), (3), (5) Thái An: *Việt Nam coi trọng và đóng góp tích cực cho quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - EU*, <https://vietnamnet.vn/vn/goc-nhin/viet-nam-coi-trong-va-dong-gop-tich-cuc-cho-quan-he-doi-tac-chien-luoc-asean-eu-754520.html>.

(4) *ASEAN EU Chính thức nâng cấp quan hệ đối tác chiến lược*, <https://fia.mpi.gov.vn/Detail/CatID>.

(6) Thanh Hà: *Việt Nam hỗ trợ 500.000 USD cho Ucraina thông qua các tổ chức nhân đạo*, <https://laodong.vn/doi-ngoai/viet-nam-ho-tro-500000-usd-cho-ukraina-thong-qua-cac-to-chuc-nhan-dao-1040259.ldo>.